

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 25ης Νοεμβρίου 2010*

Στην υπόθεση C-47/09,

με αντικείμενο προσφυγή του άρθρου 226 ΕΚ λόγω παραβάσεως, η οποία ασκήθηκε στις 30 Ιανουαρίου 2009,

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την F. Clotuche-Dunvieuxart και τον D. Nardi, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον P. Gentili, avvocato dello Stato, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Α. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, J.-J. Kasel, M. Ilešič, E. Levits και M. Berger (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 10ης Ιουνίου 2010,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Με το δικόγραφο της προσφυγής της, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζητεί από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι η Ιταλική Δημοκρατία, προβλέποντας τη δυνατότητα συμπληρώσεως με το επίθετο «αγνή» ή με τη μνεία «αγνή σοκολάτα»

την επισήμανση των προϊόντων σοκολάτας που δεν περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει, αφενός, από το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Ιουνίου 2000, για τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας που προορίζονται για τη διατροφή του ανθρώπου (ΕΕ L 197, σ. 19), και, αφετέρου, από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 3 της οδηγίας 2000/36 και 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων (ΕΕ L 109, σ. 29).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- ² Η επισήμανση των προϊόντων κακάο και σοκολάτας ρυθμίζεται από μια «οριζόντια» οδηγία, δηλαδή την οδηγία 2000/13, και από μια «κάθετη» ή «τομεακή» οδηγία, την οδηγία 2000/36, που αποτελεί *lex specialis* σε σχέση με την οδηγία 2000/13.

Η οδηγία 2000/36

- 3 Η οδηγία 2000/36 σκοπεί, αφενός, στη θέσπιση κοινών κανόνων για την προσθήκη στα προϊόντα κακάο και σοκολάτας άλλων φυτικών λιπαρών ουσιών πλην του βουτύρου κακάο και, αφετέρου, στην εναρμόνιση των ονομασιών πωλήσεως.
- 4 Όσον αφορά τη χρησιμοποίηση άλλων φυτικών λιπαρών ουσιών πλην του βουτύρου κακάο, η πέμπτη, η έκτη, η ένατη και η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/36 έχουν ως εξής:

«(5) Σε ορισμένα κράτη μέλη επιτρέπεται η προσθήκη, στα προϊόντα σοκολάτας, φυτικών λιπαρών, άλλων εκτός του βουτύρου του κακάο, μέχρι μέγιστου ποσοστού 5 %.

(6) Η προσθήκη ορισμένων φυτικών λιπαρών, άλλων εκτός του βουτύρου του κακάο, μέχρι 5 %, θα πρέπει να επιτρέπεται σε όλα τα κράτη μέλη. Αυτά τα φυτικά λιπαρά θα πρέπει να είναι ισοδύναμα βουτύρου του κακάο και ως εκ τούτου θα πρέπει να ορισθούν σύμφωνα με τεχνικά και επιστημονικά κριτήρια.

[...]

- (9) Για τα προϊόντα σοκολάτας στα οποία έχουν προστεθεί φυτικά λιπαρά εκτός του βουτύρου κακάο, θα πρέπει να εξασφαλίζεται ορθή, ουδέτερη και αντικειμενική ενημέρωση των καταναλωτών επιπλέον του καταλόγου των συστατικών.
- (10) Από την άλλη πλευρά, η οδηγία 79/112/ΕΟΚ δεν απαγορεύει να αναγράφεται στην επισήμανση των προϊόντων σοκολάτας ότι δεν έχουν προστεθεί φυτικά λιπαρά, εκτός του βουτύρου κακάο, εφόσον η πληροφορία αυτή είναι ορθή, ουδέτερη, αντικειμενική και δεν οδηγεί σε παραπλάνηση του καταναλωτή.»
- 5 Όσον αφορά τις ονομασίες πώλησεως, η έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/36 ορίζει τα εξής:

«Για να εξασφαλιστεί η ενιαία φύση της εσωτερικής αγοράς, όλα τα προϊόντα σοκολάτας που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία πρέπει να μπορούν να διακινούνται εντός της Κοινότητας με τις ονομασίες πώλησης που προβλέπονται στις διατάξεις του παραρτήματος Ι της παρούσας οδηγίας.»

- 6 Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Η προσθήκη φυτικών λιπαρών, άλλων εκτός του βουτύρου του κακάο, τα οποία ορίζονται και αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙ, επιτρέπεται στα προϊόντα σοκολάτας που ορίζονται στο τμήμα Α, σημεία 3, 4, 5, 6, 8 και 9 του παραρτήματος Ι. Η προσθήκη αυτή δεν πρέπει να υπερβαίνει το 5 % του τελικού προϊόντος, αφού αφαιρεθεί το ολικό βάρος τυχόν λοιπών βρώσιμων ουσιών που χρησιμοποιούνται σύμφωνα με

το τμήμα Β του παραρτήματος Ι, χωρίς να μειώνεται η ελάχιστη περιεκτικότητα σε βούτυρο του κακάο ή σε ολικά ξηρά στερεά κακάο.

2. Τα προϊόντα σοκολάτας τα οποία, δυνάμει της παραγράφου 1, περιέχουν φυτικά λιπαρά άλλα εκτός του βουτύρου του κακάο, μπορούν να διατίθενται στο εμπόριο σε όλα τα κράτη μέλη, υπό τον όρο ότι η επισήμανσή τους, όπως προβλέπεται στο άρθρο 3, συμπληρώνεται με ευδιάκριτη και ευανάγνωστη δήλωση: “Περιέχει φυτικά λιπαρά επιπλέον του βουτύρου του κακάο”. Αυτή η δήλωση εμφανίζεται στο ίδιο οπτικό πεδίο με τον κατάλογο των συστατικών, διακρινόμενη σαφώς από αυτόν, και αναγράφεται με χαρακτήρες του αυτού τουλάχιστον μεγέθους και παχείς, όπως και η ονομασία πώλησης. Παρά την απαίτηση αυτή, η ονομασία πώλησης του προϊόντος μπορεί να εμφανίζεται και αλλού.»

7 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2000/36 προβλέπει τα εξής:

«Η οδηγία 79/112/ΕΟΚ εφαρμόζεται στα προϊόντα που ορίζονται στο παράρτημα Ι, με τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- 1) Οι απαριθμούμενες στο παράρτημα Ι ονομασίες πώλησης χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τα προϊόντα που αναφέρονται στο εν λόγω παράρτημα και πρέπει να χρησιμοποιούνται στο εμπόριο για την περιγραφή τους.

[...]

5) Οι προβλεπόμενες στο παράρτημα Ι ονομασίες πώλησης “σοκολάτα”, “σοκολάτα γάλακτος” και “σοκολάτα κουβερτούρα” μπορούν να συμπληρώνονται από ενδείξεις ή περιγραφές που συνδέονται με κριτήρια ποιότητας, εφόσον τα προϊόντα περιέχουν:

- προκειμένου για σοκολάτα: ολικά ξηρά στερεά κακάο σε ποσοστό 43 % τουλάχιστον, από το οποίο τουλάχιστον 26 % πρέπει να είναι βούτυρο κακάο,
- προκειμένου για σοκολάτα γάλακτος: ολικά ξηρά στερεά κακάο σε ποσοστό τουλάχιστον 30 % και ξηρά στερεά γάλακτος προερχόμενα από μερική ή ολική αφυδάτωση πλήρους γάλακτος, μερικώς ή πλήρως αποβουτυρωμένου γάλακτος, ανθόγαλου, ή από μερικώς ή πλήρως αφυδατωμένο ανθόγαλο, βούτυρο ή λίπος γάλακτος σε ποσοστό 18 % τουλάχιστον, από το οποίο τουλάχιστον 4,5 % πρέπει να είναι λίπος γάλακτος,
- προκειμένου για σοκολάτα κουβερτούρα: απολιπασμένα ξηρά στερεά κακάο σε ποσοστό 16 % τουλάχιστον.»

8 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/36 ορίζει τα εξής:

«Για τα προϊόντα που ορίζονται στο παράρτημα Ι, τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν εθνικές διατάξεις μη προβλεπόμενες από την παρούσα οδηγία.»

Η οδηγία 2000/13

9 Η οδηγία 79/112/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 33), καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2000/13. Συνεπώς, οι αναφορές στην καταργηθείσα οδηγία πρέπει να νοούνται ως αναφορές στην οδηγία 2000/13.

10 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/13 ορίζει τα εξής:

«1. Η επισήμανση και οι τρόποι σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιείται δεν πρέπει:

α) να είναι φύσεως τέτοιας, ώστε να οδηγεί σε πλάνη τον αγοραστή, ιδίως:

i) ως προς τα χαρακτηριστικά του τροφίμου και ιδίως τη φύση, την ταυτότητα, τις ιδιότητες, την σύνθεση, την ποσότητα, τη διατηρησιμότητα, την καταγωγή ή προέλευση, τον τρόπο παρασκευής ή λήψεως,

ii) με την απόδοση [στο] τρόφιμο αποτελεσμάτων ή ιδιοτήτων που δεν έχει,

iii) με τον υπαινιγμό ότι το τρόφιμο έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ενώ στην πραγματικότητα όλα τα παρόμοια τρόφιμα έχουν αυτά τα ίδια χαρακτηριστικά.

β) με την επιφύλαξη των κοινοτικών διατάξεων σχετικά με τα φυσικά μεταλλικά νερά και με τα τρόφιμα ειδικής διατροφής, να αποδίδει σε τρόφιμο ιδιότητες πρόληψης, αγωγής και θεραπείας οποιασδήποτε ανθρώπινης ασθένειας ή να επικαλείται τις ιδιότητες αυτές.»

Το εθνικό δίκαιο

- ¹¹ Το άρθρο 28, παράγραφος 1, του νόμου 39, της 1ης Μαρτίου 2002, περί διατάξεων σχετικών με την εκπλήρωση υποχρεώσεων τις οποίες υπέχει η Ιταλία ως κράτος μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων – Κοινοτικός νόμος 2001 (τακτικό συμπλήρωμα στην *GURI* αριθ. 72, της 26ης Μαρτίου 2002, στο εξής: νόμος 39/2002), ορίζει τα εξής:

«Εφαρμογή της οδηγίας 2000/36/ΕΚ, για τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας που προορίζονται για τη διατροφή του ανθρώπου

Η εφαρμογή της οδηγίας 2000/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Ιουνίου 2000, για τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας που προο-

ρίζονται για τη διατροφή του ανθρώπου πρέπει να είναι σύμφωνη με τις ακόλουθες κατευθυντήριες αρχές και να ανταποκρίνεται στα ακόλουθα κριτήρια:

- a) να διασφαλίζει ότι η επισήμανση των προϊόντων κακάο και σοκολάτας όχι μόνον εγγυάται τη διαφάνεια, αλλά και φέρει διαφορετική ένδειξη αναλόγως του αν το προϊόν έχει παραχθεί με προσθήκη άλλων φυτικών λιπαρών ουσιών πλην του βουτύρου κακάο ή με τη χρήση αποκλειστικώς και μόνο βουτύρου κακάο στην πρώτη περίπτωση, η ετικέτα πρέπει να περιέχει την ένδειξη “σοκολάτα”, ενώ, στη δεύτερη, μπορεί να χρησιμοποιείται η ένδειξη “αγνή σοκολάτα”
- b) να καθορίζει τους μηχανισμούς πιστοποίησης ποιότητας για τα τυπικά προϊόντα στα οποία χρησιμοποιείται αποκλειστικώς βούτυρο κακάο για την παραγωγή σοκολάτας.»

- ¹² Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος 178, της 12ης Ιουνίου 2003, περί εφαρμογής της οδηγίας 2000/36/EK, για τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας που προορίζονται για τη διατροφή του ανθρώπου (*GURI* αριθ. 165, της 18ης Ιουλίου 2003, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 178/2003), ορίζει τα εξής:

«Χρήση της μνείας “αγνή σοκολάτα”

1. Τα προϊόντα σοκολάτας τα οποία αφορά το παράρτημα I, σημεία 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 και 10, τα οποία δεν περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, με εξαίρεση τη γέμιση, αν δεν αποτελείται από προϊόντα κακάο και σοκολάτας,

μπορούν να φέρουν στην ετικέτα τον όρο “αγνή” σε συνδυασμό με τον όρο “σοκολάτα” επιπλέον ή εντός των ονομασιών πωλήσεως τις οποίες προβλέπει το παράρτημα Ι, ή τη μνεία “αγνή σοκολάτα” σε άλλο σημείο της ετικέτας.»

- 13 Το άρθρο 7, παράγραφος 8, του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος προβλέπει τα εξής:

«Πρόστιμα

Κάθε πρόσωπο το οποίο χρησιμοποιεί τον όρο “αγνή” παραπλεύρως του όρου “σοκολάτα” επί της ετικέτας προϊόντων του παραρτήματος Ι, σημεία 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 και 10, τα οποία περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, με εξαίρεση τη γέμιση, αν δεν αποτελείται από προϊόντα κακάο και σοκολάτας, υπόκειται σε διοικητικό πρόστιμο κυμαινόμενο μεταξύ 3 000 και 8 000 ευρώ.»

Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

- 14 Με έγγραφο της 22ας Μαρτίου 2004, η Επιτροπή επέστησε την προσοχή των ιταλικών αρχών στο ασύμβατο του νόμου 39/2002 και του νομοθετικού διατάγματος 178/2003 προς τις οδηγίες 2000/13 και 2000/36. Οι ιταλικές αρχές απάντησαν με σημείωμα της 23ης Απριλίου 2004, καταρτισθέν από το Υπουργείο Παραγωγικών Δραστηριοτήτων.

- 15 Επειδή δεν την ικανοποίησε η απάντηση αυτή, η Επιτροπή κίνησε την κατ' άρθρο 226 ΕΚ διαδικασία λόγω παραβάσεως και, ως εκ τούτου, στις 13 Οκτωβρίου 2004, απηύθυνε έγγραφο οχλήσεως στην Ιταλική Δημοκρατία.
- 16 Επειδή οι ιταλικές αρχές δεν απάντησαν, η Επιτροπή εξέδωσε, με έγγραφο της 5ης Ιουλίου 2005, αιτιολογημένη γνώμη με την οποία κάλεσε το εν λόγω κράτος μέλος να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί με τη γνώμη αυτή εντός δίμηνης προθεσμίας από την παραλαβή της.
- 17 Οι ιταλικές αρχές απάντησαν με έγγραφα της 21ης Οκτωβρίου και της 4ης Νοεμβρίου 2005, με τα οποία γνωστοποίησαν την πρόθεσή τους να τροποποιήσουν τα άρθρα 6 και 7 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003 και, επί της βάσεως αυτής, ζήτησαν την περάτωση της παρούσας διαδικασίας.
- 18 Η Επιτροπή, διαπιστώνοντας ότι, παρά τις περαιτέρω επαφές, η κατάσταση παρέμεινε αμετάβλητη, αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή.

Επί της προσφυγής

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- ¹⁹ Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η ιταλική κανονιστική ρύθμιση, προβλέποντας τη δυνατότητα, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 28, παράγραφος 1, του νόμου 39/2002 και του άρθρου 6 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003, συμπληρώσεως με το επίθετο «αγνή» ή με τη μνεία «αγνή σοκολάτα» την επισήμανση των προϊόντων σοκολάτας και, ειδικότερα, τις ονομασίες πωλήσεως του παραρτήματος Ι του εν λόγω διατάγματος για τα προϊόντα που δεν περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, εισήγαγε μια επιπλέον ονομασία για τα προϊόντα σοκολάτας, αναλόγως του αν μπορούν να θεωρηθούν ως «αγνά» ή ως «μη αγνά». Η διάκριση αυτή συνιστά, κατ' ουσίαν, παράβαση του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 5, της οδηγίας 2000/36 και είναι αντίθετη στη νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία έχει αναγνωρίσει ότι τα προϊόντα σοκολάτας που περιέχουν ορισμένες φυτικές λιπαρές ουσίες κατά μέγιστο ποσοστό 5 % είναι πανομοιότυπα (απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2003, C-14/00, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2003, σ. I-513, σκέψη 87).
- ²⁰ Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι η χρήση άλλων φυτικών λιπαρών ουσιών πλην του βουτύρου κακάο υπόκειται σε αυστηρή ρύθμιση. Η χρήση αυτή όχι μόνον περιορίζεται σε έξι ουσίες, απαριθμούμενες εξαντλητικά σε κατάλογο ο οποίος περιέχεται στο παράρτημα II της οδηγίας 2000/36, αλλά οι πρόσθετες ουσίες αυτές δεν πρέπει επιπλέον να υπερβαίνουν το 5 % του τελικού προϊόντος. Εξάλλου, όπως επιτάσσει η ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, η ενημέρωση περί της υπάρξεως φυτικών λιπαρών ουσιών πρέπει να είναι ορθή, ουδέτερη και αντικειμενική και να μην παραπλανά τον καταναλωτή. Κατά συνέπεια, το άρθρο 2, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι η μνεία «περιέχει φυτικά λιπαρά επιπλέον του βουτύρου του κακάο» πρέπει να τίθεται σε συνδυασμό με την ονομασία πωλήσεως και όχι εντός αυτής. Ο κοινοτικός νομοθέτης προέβλεψε την ενημέρωση του καταναλωτή περί της υπάρξεως ή μη, στο προϊόν σοκολάτας, άλλων φυτικών λιπαρών ουσιών

πλην του βουτύρου κακάο, με την επισήμανση και όχι με τη χρήση αυτοτελούς ονομασίας πωλήσεως.

- 21 Η Επιτροπή επισημαίνει ότι η διάκριση την οποία θεσπίζει η ιταλική κανονιστική ρύθμιση είναι διττώς παραπλανητική για τον μέσο καταναλωτή. Συγκεκριμένα, κρίνει ότι η χρήση του επιθέτου «αγνή» δεν είναι ορθή ούτε ουδέτερη ούτε αντικειμενική και ότι, συνεπώς, είναι παραπλανητική αφ' εαυτής.
- 22 Κατ' αρχάς, ο όρος «αγνή» δημιουργεί αυτομάτως αρνητικούς συνειρμούς ως προς το προϊόν που δεν φέρει τη μνεία αυτή.
- 23 Περαιτέρω, η δημιουργία δύο κατηγοριών προϊόντων σοκολάτας, ενώ ο νόμος προβλέπει μόνο μία, ενδέχεται να παραπλανήσει τον καταναλωτή, δημιουργώντας του την εντύπωση ότι υπάρχουν δύο κατηγορίες σοκολάτας.
- 24 Τέλος, η μνεία «αγνή σοκολάτα» δεν είναι αρκούντως σαφής ώστε να ενημερώνει τον καταναλωτή περί του ότι η εν λόγω σοκολάτα περιέχει μόνο βούτυρο κακάο, χωρίς προσθήκη άλλων φυτικών λιπαρών ουσιών.
- 25 Η Ιταλική Δημοκρατία δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι οι ονομασίες πωλήσεως του παραρτήματος I της οδηγίας 2000/36 είναι υποχρεωτικές και απαριθμούνται εξαντλητικώς. Ισχυρίζεται ωστόσο ότι η ονομασία πωλήσεως δεν αποτελεί το μόνο περιεχόμενο της ετικέτας. Είναι πρόδηλο ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προσθέτουν άλλες μνείες στην επισήμανση, ιδίως προκειμένου να επισημάνουν στους καταναλωτές

ότι δεν έχει χρησιμοποιηθεί καμία φυτική λιπαρή ουσία πλην του βουτύρου κακάο. Συνεπώς, είναι δυνατό να περιληφθούν στην επισήμανση όλες οι ενδείξεις οι οποίες δεν δημιουργούν σύγχυση με την ονομασία πωλήσεως, η οποία πρέπει να παραμένει η προβλεπόμενη στο εν λόγω παράρτημα Ι.

26 Ο Ιταλός νομοθέτης δεν θέλησε να θεσπίσει νέα ονομασία πωλήσεως ούτε ένδειξη κριτηρίου ποιότητας στηριζόμενη στην αποκλειστική χρήση του βουτύρου κακάο και όχι σε περιεκτικότητα σε κακάο υψηλότερη από το επιβαλλόμενο κατώτατο όριο. Το επίθετο «αγνή» δεν έχει ποιοτική χροιά, αλλά είναι αμιγώς περιγραφικό. Ως εκ τούτου, το επίθετο αυτό αποτελεί ένδειξη της συνθέσεως του επιμάχου προϊόντος χωρίς να προδικάζεται η υψηλότερη ή μη ποιότητα αυτού. Συνεπώς, το άρθρο 6 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003, κατά την Ιταλική Δημοκρατία, είναι σύμφωνο με το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 5, της οδηγίας 2000/36.

27 Η Ιταλική Δημοκρατία υποστηρίζει ότι η προσθήκη του επιθέτου «αγνή» χρησιμεύει ως επισήμανση του ότι η χρησιμοποιηθείσα φυτική λιπαρή ουσία είναι μόνον το βούτυρο κακάο, αποκλεισμένης κάθε άλλης ουσίας. Τούτο εξηγεί γιατί η προσθήκη του επιθέτου «αγνή» στην ονομασία πωλήσεως δεν αποτελεί επέμβαση στην ονομασία αυτή, η οποία παραμένει αμετάβλητη. Για τον λόγο αυτόν, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι θεσπίστηκε νέα ονομασία, μη προβλεπόμενη στο παράρτημα Ι της οδηγίας 2000/36.

28 Η Ιταλική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι η έκφραση «αγνή σοκολάτα» είναι απλώς περιγραφική, καθόσον περιορίζεται στη μετάδοση μιας πληροφορίας στον καταναλωτή, την οποία αυτός δικαιούται δυνάμει της δέκατης αιτιολογικής σκέψεως των οδηγιών 2000/36 και 2000/13. Βάσει της πληροφορίας αυτής, ο καταναλωτής αποφασίζει στη συνέχεια ελεύθερα ποιο προϊόν προτιμά να αγοράσει. Υπό συνθήκες που διασφαλίζουν ότι ο καταναλωτής έχει ενημερωθεί πλήρως ότι και άλλες λιπαρές φυτικές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο μπορούν να περιλαμβάνονται στη σύνθεση

των προϊόντων σοκολάτας, τέτοιου είδους μνείες γίνονται ακριβώς αντιληπτές ως πληροφορίες αφορώσες την ύπαρξη ή μη των εν λόγω φυτικών λιπαρών ουσιών.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Επί της αιτιάσεως περί παραβάσεως των υποχρεώσεων που απορρέουν από τα άρθρα 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/36 και 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/13

- ²⁹ Όσον αφορά την παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τα άρθρα 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/36 και 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/13, διαπιστώνεται κατ' αρχάς ότι, όπως παρατήρησε η Επιτροπή, το άρθρο 3 της οδηγίας 2000/36 έχει εναρμονίσει πλήρως τις ονομασίες πωλήσεως των προϊόντων κακάο και σοκολάτας που προορίζονται για τη διατροφή του ανθρώπου, προκειμένου να διασφαλίσει την ενότητα της εσωτερικής αγοράς. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/36, οι ονομασίες πωλήσεως τις οποίες προβλέπει το παράρτημα Ι της οδηγίας αυτής είναι υποχρεωτικές και συγχρόνως επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται μόνο για τα προϊόντα που απαριθμούνται στο εν λόγω παράρτημα. Για την προσθήκη ποιοτικών επιθέτων, απαιτείται η τήρηση των ειδικών προϋποθέσεων του άρθρου 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/36. Επιπλέον, το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι, για τα προϊόντα του παραρτήματος Ι, τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν εθνικές διατάξεις μη προβλεπόμενες από την οδηγία 2000/36 καθεαυτή. Συνεπώς, το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής έχει εναρμονίσει πλήρως τις ονομασίες πωλήσεως των προϊόντων σοκολάτας και, εξάλλου, η Ιταλική Δημοκρατία ουδέποτε αμφισβήτησε τον επιτακτικό χαρακτήρα της εναρμονίσεως αυτής.

30 Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται επιπλέον από το ιστορικό θεσπίσεως της εν λόγω οδηγίας. Η οδηγία 73/241/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1973, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με τα προϊόντα του κακάο και της σοκολάτας (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/009, σ. 224), ορίζει, στην έβδομη αιτιολογική σκέψη της, «ότι η χρησιμοποίηση φυτικής λιπαρής ουσίας άλλης από το βούτυρο κακάο στα προϊόντα σοκολάτας επιτρέπεται σε ορισμένα κράτη μέλη και ότι έχει γίνει εκεί ευρύτατη χρήση της αδείας αυτής· ότι, εντούτοις, δεν είναι δυνατό να αποφασισθούν από τώρα οι δυνατότητες και ο τρόπος της επεκτάσεως της χρησιμοποίησης των λιπαρών αυτών ουσιών σε ολόκληρη την Κοινότητα, δεδομένου ότι οι μέχρι σήμερα διαθέσιμες οικονομικές και τεχνικές πληροφορίες δεν επιτρέπουν τη θέσπιση οριστικής θέσεως και ότι, κατά συνέπεια, η κατάσταση θα πρέπει να επανεξετασθεί υπό φως των μελλοντικών εξελίξεων».

31 Ως εκ τούτου, με την οδηγία 73/241, ο κοινοτικός νομοθέτης, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών μεταξύ των ρυθμίσεων των κρατών μελών, δεν ήταν σε θέση, κατά το χρονικό σημείο εκδόσεως της ως άνω οδηγίας, να λάβει οριστική θέση επί του ζητήματος των συνεπειών, όσον αφορά την ονομασία ή την επισήμανση, της χρησιμοποιήσεως φυτικών λιπαρών ουσιών πλην του βουτύρου κακάο στα προϊόντα σοκολάτας. Κατά συνέπεια, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιορίστηκε να θεσπίσει, όσον αφορά τη χρησιμοποίηση φυτικών λιπαρών ουσιών πλην του βουτύρου κακάο, προσωρινό σύστημα, το οποίο επρόκειτο να επανεξετασθεί, κατά το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας 73/241, μετά την πάροδο προθεσμίας τριών ετών.

32 Ο κοινοτικός νομοθέτης προέβλεψε με την οδηγία 2000/36 ότι η προσθήκη υποκαταστάτων φυτικών λιπαρών ουσιών δεν συνεπάγεται τη χρήση διαφορετικών ονομασιών για τα προϊόντα αυτά, αλλά την αναγραφή συμπληρωματικών πληροφοριών στην ετικέτα. Όσον αφορά τα προϊόντα σοκολάτας στα οποία έχουν προστεθεί άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, το άρθρο 2 της οδηγίας 2000/36, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της ένατης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας αυτής, διασφαλίζει την ορθή, ουδέτερη και αντικειμενική ενημέρωση του καταναλωτή ως

προς το οικείο προϊόν, η οποία βαίνει πέραν του καταλόγου συστατικών του, διά της χρήσεως της φράσεως «περιέχει φυτικά λιπαρά επιπλέον του βουτύρου του κακάο».

- 33 Συναφώς, αλλά χωρίς να επιβάλλει τη χρήση ειδικής μνείας, η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/36 ορίζει ότι μπορεί να αναγράφεται στην επισήμανση ότι δεν έχουν προστεθεί φυτικά λιπαρά, εκτός του βουτύρου κακάο, εφόσον η πληροφορία αυτή είναι ορθή, ουδέτερη, αντικειμενική και δεν παραπλανά τον καταναλωτή.
- 34 Όσον αφορά την εκτίμηση του αν η ιταλική κανονιστική ρύθμιση συμβιβάζεται με τις διατάξεις της οδηγίας 2000/36, όπως αυτές υπομνήσθηκαν και εντάχθηκαν στο νοηματικό τους πλαίσιο, διαπιστώνεται, πρώτον, ότι το άρθρο 6 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003 ορίζει ότι ορισμένα προϊόντα σοκολάτας, τα οποία δεν περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, μπορούν να φέρουν επί της ετικέτας τον όρο «αγνή» σε συνδυασμό με τον όρο «σοκολάτα» επιπλέον ή εντός των ονομασιών πωλήσεως. Εφόσον η προσθήκη, στον όρο «σοκολάτα», των λέξεων «γάλακτος» ή «λευκή» ή «γεμιστή» πρέπει να θεωρείται ως δημιουργία ισάριθμων νέων ονομασιών πωλήσεως, το ίδιο ισχύει όσον αφορά την προσθήκη της λέξεως «αγνή».
- 35 Επιβάλλεται ωστόσο η διαπίστωση ότι η οδηγία 2000/36 δεν προβλέπει την ονομασία πωλήσεως «αγνή σοκολάτα» ούτε τη θέσπιση τέτοιας ονομασίας από εθνικό νομοθέτη.
- 36 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιτρέποντας τέτοια τροποποίηση των ονομασιών πωλήσεως, το άρθρο 6 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003 αντιβαίνει στο υποχρεωτικό και εξαντλητικό σύστημα των ονομασιών πωλήσεως που δημιουργήθηκε με το

άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/36 και οριοθετήθηκε με το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας.

- 37 Δεύτερον, πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι, όπως ισχυρίζεται η Επιτροπή, το σύστημα διττής ονομασίας το οποίο θεσπίζει ο Ιταλός νομοθέτης δεν πληροί ούτε τις προϋποθέσεις που επιβάλλει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/13, το οποίο προβλέπει ότι ο καταναλωτής πρέπει να διαθέτει ορθή, ουδέτερη και αντικειμενική πληροφόρηση η οποία δεν παραπλανά.
- 38 Μολονότι η Ιταλική Δημοκρατία ορθώς υπογράμμισε το δικαίωμα των καταναλωτών να τυγχάνουν ορθής πληροφόρησης, γεγονός παραμένει ότι, για την επίτευξη του σκοπού αυτού, τροποποίηση των ονομασιών πωλήσεως όπως η υπό κρίση δεν αποτελεί κατάλληλη μέθοδο.
- 39 Συγκεκριμένα, υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι η προσθήκη φυτικών λιπαρών ουσιών εκτός του βουτύρου κακάο σε προϊόντα κακάο και σοκολάτας ως προς τα οποία έχει τηρηθεί η ελάχιστη περιεκτικότητα στις σχετικές ουσίες την οποία επιβάλλει η οδηγία 73/241, νυν αντικατασταθείσα από την οδηγία 2000/36, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ουσιώδη αλλαγή της φύσεως των προϊόντων αυτών, σε σημείο που να μεταβάλλονται σε διαφορετικά προϊόντα (βλ. αποφάσεις της 16ης Ιανουαρίου 2003, C-12/00, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 2003, σ. I-459, σκέψη 92, και Επιτροπή κατά Ιταλίας, προπαρατεθείσα, σκέψη 87).
- 40 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι η χρήση άλλων φυσικών λιπαρών ουσιών πλην του βουτύρου κακάο, εντός των ορίων του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/36 δεν συνεπάγεται αφ' εαυτής επαρκή τροποποίηση των προϊόντων αυτών, ώστε να δικαιολογήσει τη διάκριση των ονομασιών πωλήσεώς τους.

- ⁴¹ Αντιθέτως, η προσθήκη, επί άλλου μέρους της επισημάνσεως, μιας ουδέτερης και αντικειμενικής ενδείξεως, ενημερώνοντας τους καταναλωτές σχετικά με τη μη ύπαρξη, στο εν λόγω προϊόν, φυτικών λιπαρών ουσιών εκτός του βουτύρου κακάο θα αρκούσε για τη διασφάλιση της σωστής ενημερώσεως των καταναλωτών (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Ισπανίας, σκέψη 93, και Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 88).
- ⁴² Επομένως, ακόμη και αν, κατά την ιταλική κανονιστική ρύθμιση, η χρήση του επιθέτου «αγνή» δεν είναι υποχρεωτική, η εξουσιοδότηση για τη χρησιμοποίηση διαφορετικών ονομασιών πωλήσεως από τις προβλεπόμενες στην οδηγία 2000/36 ενδέχεται να υποδηλώνει την ύπαρξη διακρίσεως μεταξύ των ουσιωδών χαρακτηριστικών των οικείων προϊόντων.
- ⁴³ Ως εκ τούτου, εφόσον το άρθρο 6 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003 επιτρέπει τη διατήρηση δύο κατηγοριών ονομασιών πωλήσεως που προσδιορίζουν κατ' ουσίαν το ίδιο προϊόν, είναι ικανό να παραπλανήσει τους καταναλωτές και, κατά τον τρόπο αυτόν, να θίξει το δικαίωμα αυτών να τύχουν ορθής, ουδέτερης και αντικειμενικής ενημερώσεως.
- ⁴⁴ Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το εν λόγω άρθρο 6 είναι αντίθετο προς τις απαιτήσεις των άρθρων 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/36 και 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/13. Συνεπώς, η πρώτη αιτίαση είναι βάσιμη.

Επί της αιτιάσεως περί παραβάσεως των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/36

- 45 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στην υπό κρίση αίτηση την οποία προβάλλει η Επιτροπή, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως υπομνήσθηκε στις σκέψεις 29 έως 36 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο 3 της οδηγίας 2000/36, όπως οριοθετήθηκε με το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής, έχει εναρμονίσει πλήρως τις ονομασίες πωλήσεως των προϊόντων σοκολάτας. Στο πλαίσιο του εν λόγω υποχρεωτικού και εξαντλητικού συστήματος, για την προσθήκη ποιοτικών επιθέτων απαιτείται η τήρηση των ειδικών προϋποθέσεων του άρθρου 3, παράγραφος 5, της εν λόγω οδηγίας.
- 46 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το άρθρο 6 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003 όχι μόνο δεν είναι σύμφωνο με τις εν λόγω προϋποθέσεις, αλλά προβλέπει τη δυνατότητα, για ορισμένα προϊόντα σοκολάτας, μεταξύ των οποίων ιδίως τα προβλεπόμενα στο άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/36, προσθήκης ή ενσωματώσεως του όρου «αγνή» στον όρο «σοκολάτα» στις ονομασίες πωλήσεως, εφόσον τα προϊόντα αυτά δεν περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο.
- 47 Συνεπώς, το άρθρο 6 του νομοθετικού διατάγματος 178/2003, επιτρέποντας τη συμπλήρωση με μια τέτοια μνεία, αναφερόμενη σε κριτήριο ποιότητας, των ονομασιών πωλήσεως των προϊόντων του άρθρου 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/36, προφανώς δεν είναι σύμφωνο προς τις απαιτήσεις της διατάξεως αυτής.
- 48 Κατά συνέπεια, η δεύτερη αίτηση πρέπει να γίνει δεκτή.

- 49 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, διαπιστώνεται ότι η Ιταλική Δημοκρατία, προβλέποντας τη δυνατότητα συμπληρώσεως με το επίθετο «αγνή» της ονομασίας πωλήσεως των προϊόντων σοκολάτας που δεν περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει, αφενός, από το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/36 και, αφετέρου, από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/13.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 50 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Ιταλικής Δημοκρατίας στα δικαστικά έξοδα και ότι η Ιταλική Δημοκρατία ηττήθηκε, πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφασίζει:

- 1) Η Ιταλική Δημοκρατία, προβλέποντας τη δυνατότητα συμπληρώσεως με το επίθετο «αγνή» της ονομασίας πωλήσεως των προϊόντων σοκολάτας που δεν περιέχουν άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες πλην του βουτύρου κακάο, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει, αφενός, από το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Ιουνίου 2000, για τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας που προορίζονται για τη διατροφή του ανθρώπου, και, αφετέρου, από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και 2,

παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων.

2) Καταδικάζει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

(υπογραφές)